

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR RIVOJLANISHINING XUSUSIYATLARI

Kamilova Matluba Imomovna

Buxoro viloyati Kogon shahar

10-son Davlat Maktabgacha ta'lim tashkiloti direktori

***Annotatsiya:** Ma'lumki, bola unga kattalarning bevosita ta'siri natijasida, mustaqil faoliyat jarayonida, shuningdek, atrof-muhitdan olayotgan axborotlari ta'sirida rivojlanadi. Bolalar ko'p o'yinchoq o'ynaydilar, harakatlanadilar va shu bilan birga atrofdagi voqealarni qiziqish bilan kuzatadilar, suratlarni tomosha qiladilar, turli sabablar yuzasidan ota-onalariga murojat qilib, ularning topshiriqlarini bajaradilar.*

***Kalit so'zlar:** Bolalar, faoliyat, o'yinchoq, atrofdagi, qiziqish, tomosha, sabablar, turli, tezkor.*

DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN CHARACTERISTICS

***Abstract:** It is known that a child develops as a result of the direct influence of adults on him, in the process of independent activity, as well as under the influence of the information he receives from the environment. Children play a lot of toys, move, and at the same time, they observe the surrounding events with interest, look at pictures, appeal to their parents for various reasons, and fulfill their assignments.*

***Keywords:** Children, activity, toy, surrounding, interest, spectacle, reasons, various, fast.*

Kirish. 3 yoshdan 6 yoshgacha, ya'ni maktabgacha bo'lgan davr umumiy sezitivlik nuqtai nazaridan ilk go'daklik davrining to'g'ridan-to'g'ri davomi hisoblanadi. U rivojlanishga bo'lgan ontogenetik potentsialning to'xtovsizligi bilan ifodalanadi. Bu davrda bolada barcha harakat ko'nikmalari rivojlanib,

takomillashishda davom etadi, biroq uning tevaragini o‘rab turgan olam bilan muloqoti hozircha cheklangan. Asta-sekin bolalar mustaqil bo‘la boradilar, ularning organizmi mustahkamlanadi, harakatlari ancha aniq, ishonchli, tezkor bo‘ladi. Uy-ro‘zg‘or buyumlari, o‘yinchoqlar bilan bajariladigan harakatlarning takomillashuvi xayotiy tajribaning boyishiga yordam beradi. Harakatlar yanada aniq, ongli, maqsadli bo‘lib qoladi.

To‘g‘ri tashkil etilgan jismoniy tarbiya maktabgacha yoshdagi bolalarda tafakkur, xotira, tashabbus, tasavvur, mustaqillikning rivojlanishiga, asosiy gigienik ko‘nikmalarning paydo bo‘lishiga ko‘maklashadi. Xuddi ilk go‘daklik davridagi kabi maktabgacha yoshda ham atrofdagi olam to‘g‘risida yorqin tasavvurlarning shakllanishida bolalarning hissiy tajribalari katta ahamiyatga ega bo‘ladi. Bu davrda o‘yin faoliyatning etakchi turiga aylanadi, lekin bu odatda bola ko‘p vaqtini qiziqarli o‘yinlar bilan o‘tkazgani uchun emas, - o‘yin bola psixikasida sifat o‘zgarishlarini yuzaga keltiradi. Maktabgacha yoshdagi bolaning o‘yini ancha murakkablashadi: unda hayotiy tajriba qo‘lga kiritiladi, muayyan maqsad aniqroq namoyon bo‘ladi, ijodiy tasavvur ko‘zga tashlanadi va rivojlanadi. Yildan-yilga bolaning aqliy rivojlanishida kattalarning og‘zaki tushuntirishlari va topshiriqlari kattaroq ahamiyat kasb etib boradi.

Asosiy qism. Sog‘lom bolani tarbiyalashda eng muhim vositalardan biri jismoniy mashqlar, harakatli o‘yinlar va sport ko‘ngilochar o‘yinlari sanaladi. Bolalar bilan jismoniy mashqlarni bajarganda ularning salomatligini kuzatib borish, tashqi ko‘rinishiga, kayfiyatiga, charchashi, ishtahasi, uyqusiga e‘tibor berish juda muhim. Har bir hatto mutlaqo sog‘lom bola ham yilda 2-3 marta tibbiy ko‘rikdan o‘tkazilgani ma’qul. Bunda bolaning bo‘yi, og‘irligi, ko‘krak qafasining aylanasi ko‘rsatkichlarini yozib borish tavsiya etiladi, bu uning to‘g‘ri rivojlanishini kuzatib borish imkonini beradi.

Shartli ravishda bolalik quyidagi davrlardan iborat, deb qabul qilingan.

Yangi tug‘ilganlik (chaqaloqlik) davri - hayotning dastlabki 3-4 haftasi. Bola yangi sharoitga moslashadi (u o‘pkasi bilan nafas oladi, ovqat hazm qilish tizimi ishlay

boshlaydi, tanada issiqlik boshqaruvi yo'lga qo'yiladi); uning asab tizimi hali etilmagan - bosh miya po'stlog'ining takomillashmaganligi tufayli faqat shartsiz reflekslar namoyon bo'ladi.

Emzaklik davri - bir yoshgacha bo'lgan davr. Markaziy asab tizimi faoliyati takomillasha boshlaydi; shartli reflekslar ishga tushadi, harakatlar shakllanadi, bo'y va og'irlik tez orta boradi.

Maktabgacha yoshdan oldingi davr - 1 yoshdan 3 yoshgacha. Bo'y o'sishi bir oz sekinlashadi, harakat ko'nikmalari takomillashadi; nutq shakllanadi; bola ayrim gigienik ko'nikmalarni egallaydi.

Maktabgacha bo'lgan davr - 3 dan 7 yoshgacha. Undan avvalgi davrdagi kabi u bo'y o'sishining bir oz sekinlashuvi bilan tavsiflanadi. Bola ortiqcha og'irlikni yo'qotadi, uning mushaklari mustahkamlanib, skeleti kuchli rivojlanadi. Maktabgacha davr oxiriga kelib sut tishlarining almashinishi boshlanadi. Bola kattalar eydigan ovqatga o'tadi, kasalliklarga tez chalinmaydigan bo'ladi.

3-6 yoshli bolalarning rivojlanishi. Maktabgacha davrda go'yo sog'lom va to'laqonli jismoniy rivojlanishning poydevori qo'yiladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda tana hali etarlicha turg'un emas, harakat imkoniyatlari ham cheklangan. Ularning asab tizimi tez rivojlanadi, skeleti o'sib, mushak tizimi mustahkamlanadi, harakatlar takomillashadi. Diqqat ancha barqarorlashib, bolalar eng sodda mehnat ko'nikmalarini egallay boradilar. Gavdaning umumiy statik beqarorligi hamda dinamik imkoniyatlari cheklanganligi 3-4 yoshli bolalarga xos bo'lib, bu yoshdagi bolalarda gavdaning yuqori qismi, elka kamari mushaklari va bukuvchi mushaklar nisbatan yaxshi rivojlangan, 3-4 yoshli bolalarda harakatlar etarlicha muvofiq bo'lmagani holda harakat faolligi yuqori darajada bo'lib, bu harakatlarda yirik mushak guruhlari ishtirok etadi. Mazkur davrda uzoq muddat bir xil vaziyat saqlab turilsa yoki bir xil harakatlar bajarilaversa, tez toliqish kuzatiladi.

Maktabgacha yoshdagi kichik guruxlarda matonatni tarbiyalash bilan bog'liq maxsus mashqlar amalga oshirilmaydi. Katta yoshdagi bog'cha bolalarida matonatni tarbiyalash uchun o'yin va mashqlardan foydalaniladi.

Xulosa. Bunday o‘yin va mashqlarda ancha og‘ir, lekin qisqa muddatli jismoniy zo‘riqish talab qilinadi. Bunday mashqlarda bolalar diqqat-e‘tiborni- ir erga jamlab, mashqlarni takrorlashda etarli darajada uzoq tanaffuslar berib, ularga dam oldirish lozim. Bu yoshdagi bolalarda matonat avvalo yurish, yugurish, sakrash, chang‘ida yurish, raq tushish, suzish va harakatli o‘yinlar o‘ynash va mustaqil faoliyat ko‘rsatish vaqtida rivojlanadi. Jismoniy tarbiya mashg‘ulotlari bolalarni jismoniy mashqlarga muntazam o‘rgatishning asosiy shaklidir. Mashg‘ulotlarning ahamiyati harakatlar madaniyatini mujassam shakllanishi, sog‘lomlashtirish, ta‘limiy va tarbiyaviy vazifalarni muntazam amalga oshirishdan iboratdir. Mashg‘ulotlar xushchaqchaq, intizomli, atrof-muhitda yaxshi harakat qila oladigan, belgilangan vazifaga muvofiq tez va ishonch bilan, maqsadga yo‘nalgan holda faoliyat ko‘rsata oladigan, shuningdek, axloqiy sifatlar va ijodiylik namoyon eta oladigan shaxslarni tarbiyalashga xizmat qiladi. Jismoniy mashg‘ulotlar kuzda, qishda va bahorda binoda hamda ochiq havoda o‘tkaziladi. Yoz paytida o‘yinlar, mashqlar ochiq havoda, jismoniy tarbiya maydonchasida o‘tkaziladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажакимизни мард ва олийжаноб халқимиз билан бирга кураимиз. Тошкент “Ўзбекистон” – 2017 й.
2. Ш.Мирзиёев Эркин ва фаровон демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. “Ўзбекистон” НМИУ, 2016 й.